

НЕКИ ПРОБЛЕМИ САВРЕМЕНЕ ОДБРАНЕ ПД¹⁾

Послератни развитак ратне технике карактерише развој нуклеарног наоружања, с једне, и квалитативни и квантитативни пораст тзв. класичне технике, с друге стране. Међутим, нема потребе на овом месту износити податке о појединим врстама нуклеарних средстава, пошто је о томе већ било доста писано у нашој војној штампи. Зато ћу се ограничити само на констатацију да нуклеарна средства, без обзира на многе противречне, тенденциозне и неуверљиве податке о ефектима њиховог дејства, неоспорно располажу *неупоредиво већом ватреном моћи* од свих досада познатих ратних средстава и да ће тај фактор снажно утицати на организацију и извођење савременог боја (операције) уопште и одбранбеног боја дивизије посебно. Међутим, и класична техника је знатно коракнула напред. То се може видети и из наоружања савремене пешадиске дивизије. Док су ове дивизије у Првом и Другом светском рату биле, углавном, немоторизоване, оне су данас скоро моторизоване или скоро полумоторизоване (располажу са по 500—2.500 моторних возила), тако да се може говорити о повећању њихове маневарске способности. Поред тога, дошло је до веће аутоматизације и смањења тежине борбених средстава пешадије у оквиру дивизије. Полуаутоматски карабини и аутоматске пушке све више или потпуно потискују пушке у дивизијама неких армија, а пушкомитраљези постају и лакши и многобројнији. Противтенковска артиљерија са лакшим оруђима и већом почетном брзином (пробојношћу) такође се већ налази у наоружању

¹⁾ Намерно сам избегао да у наслов ставим „из нуклеарном рату“, иако се то често чини у нашој војној литератури и штампи. Могло би изгледати да се ту ради о ствари формалне природе, иако није тако. Напротив, чини ми се да такви наслови и разни термини, као што су „атомска тактика“, „атомски напад“, „атомска одбрана“ унеколико воде једностраној интерпретацији утицаја нуклеарних ратних средстава на развитак ратне вештине и извесном запостављању улоге и утицаја које класична техника, са својим новим достигнућима, такође, врши у том правцу. А реалан утицај сваког од ратних средстава (па и нуклеарних) на развијање ратне вештине може се испитати само ако се оно интерпретира као део и у светлу савремене ратне технике у целини. Зашто, на пример, савремену тактику називати „атомска тактика“, а не просто тактика, када је јасно да се њен развитак (пошто је он непрекидан као и сваки други у друштву и природи) мора надовезивати на тактику из Другог светског рата и да ће она у евентуалном будућем рату као своју материјалну базу имати не само нуклеарна већ и сва остала средства ратне технике.

многих дивизија. Ту су и самоходни дивизијски артиљериски дивизиони или пуковске самоходне батерије. Док је у дивизији у прошлом рату било 120—200 артиљериских и минобацачких оруђа, данас их има 200—400. И средства блиске противтенковске борбе су се развила, јер има дивизија са неколико стотина ручних реактивних бацача велике пробојне моћи и са бестрзајним топовима разних калибара у саставу батаљона и пукова.

Савремене дивизије обично имају тб или тп, а неке и тч, у пешадиским пуковима (тј. свега 20—150 тенкова), са побољшаним квалитетом средњих тенкова — повећаном ватреном моћи и дебљином оклопа, а сачуваном маневарском способношћу и повећаном прецизношћу тенковске покретне ватре (увођењем стабилизатора).

Радиолокатори и разна друга средства за управљање ватром и за ноћно гађање такође су се знатно усавршила. Крупан напредак је учињен и у развоју технике РМ и ваздухопловства (нарочито у погледу снажног развоја млазне авијације). Другим речима, ватрена моћ већине савремених пд знатно је порасла у односу на ону из прошлог рата. А тај моменат је од посебне важности за вођење одбранбеног боја пд, пошто снага ватре долази до већег изражаја у одбрани него у нападу (због ослањања на фортификациски јаче уређено земљиште). Поред тога, порасла је и самосталност дивизије, као целине, и њених потчињених јединица у вођењу боја, пошто су у њој јаче него раније заступљени разни родови и службе и, најзад, с обзиром на покретљивост и напред поменути чиниоце, савремена дивизија има велике могућности за примену активних дејстава у одбранбеном боју. Очеvidно је да ће овакве промене у развоју ратне технике и новине у облицима борбених дејстава захтевати одговарајуће промене и у формацији савремене дивизије. То доказују и разна експериментисања која се врше у многим армијама у погледу измене дивизијске формације. При томе сви теже да створе што покретљивију дивизију са највећом могућом ватреном моћи. Проблем решавања ове традиционалне тежње састоји се у изналажењу најреалнијег компромиса између захтева ватре и маневра. Тој тежњи, свакако, не одговара дивизија из прошлог рата са бројним стањем 11—18.000 људи, већ је много вероватније да ће бити подеснија дивизија од 5—10.000 људи, са што већом самосталношћу потчињених јединица.

У светлу досада изложених чињеница о стању савремене ратне технике уопште²⁾ и технике и формације делимично моторизоване савремене пд (састава три пп — 9 пб), приступићемо разматрању неких проблема њене одбране, полазећи од чињенице да ће нападач употребити нуклеарно оружје и да пд у одбрани може, а не мора, имати нуклеарну подршку.

²⁾ Осврт на развитак послератне технике и наоружања савремене пд дат је само толико колико је то нужно за овај случај, јер би исцрпна анализа читавог квалитативног и квантитативног прогреса, који је учинила ратна техника у послератном периоду, била ствар посебне теме.

Структура одбранбене зоне

Ширина и дубина одбранбене зоне дивизије у тзв. нормалним условима кретале су се код Руса око 10, односно 4—6 км, код Американаца 6—10, односно 5—8 км и 10—15, односно 5—6 км код Немаца. Ова се зона код Немаца и Американаца обично састојала из главног и резервног положаја, а код Руса из главног и резервног одбранбеног положаја и међуположаја. Положаји су се састојали из 1—3 линије ровова (траншеја) са међусобним отстојањима између прве и друге 150—300, а друге и треће 400—800 м. Совјетска дивизија у одбрани ван непосредног додира са непријатељем организовала је појас обезбеђења дубине 10—15 км, а америчка 15—20 км, који је обично поседао ојачану пб и бранио методом задржавајуће одбране. У суштини, и немачка, и руска и америчка дивизија решавале су ово питање на сличан начин, поред осталог, и зато што су наоружање и формација тих дивизија у основи били слични. Извесне разлике су последица различитих гледања на тактику дивизиског одбранбеног боја. Када је дивизија организовала задржавајућу одбрану, или одбрану на помоћним правцима или на теже проходном земљишту (брдско, планинско, реке, шуме, криш и др.), ширина њене одбранбене зоне била је већа (10—50 км), а исто тако и дубина.

Појава нуклеарних и других ратних средстава свакако ће утицати на промену структуре пд и њеног борбеног поретка у одбрани, јер би, по неким прорачунима, 3—4 атомска удара (јачине номиналне атомске бомбе) била довољна да избаце из строја главне снаге пд у одбрани у тзв. „нормалним“³⁾ условима.

У савременој војној литератури сусрећемо различита гледишта о томе како би требало решити овај проблем, али је битно да се сви слажу у томе да ширина и дубина одбранбеног рејона батаљона треба да остане, углавном, као и у прошлом рату и да *нужно повећавање* ширине и дубине одбранбених рејона и зона треба остваривати повећавањем *међупростора* између јединица, са таквим прорачуном да један атомски удар не захвати зоном тешких губитака веће снаге од једног батаљона (дивизиона). По једној страниј концепцији организације одбранбене зоне дивизије у типу тзв. „гушчијег јајета“, дивизија би бранила зону ширине око 30 км, са борбеним поретком у свим степенима у два ешелона на три одбранбена положаја (главни, међуположај и резервни положај). Сваки од четири батаљона на главном положају бранио би фронт нормалне ширине око 2 км, са међупросторима око 2 км међу батаљонима и око 12 км међу пуковима (бригадама). Битно обележје ове концепције је постојање огромног дивизиског међупростора (да га тако назовемо). Она је срачуната на то, да ће *нападач, лако на коришћење међупростора*, кроз њега упутити

³⁾ У читавом излагању под појмом „нормални“ услови подразумевам одбрану пд на тежишту корпусне (армиске) одбране, на маневарском земљишту и на начин њеног извођења у току Другог светског рата, и то снагама и средствима који су дејствовали у том рату.

своје главне снаге и тиме створити рентабилне циљеве за атомске ударе браниоца и за обухватно и бочно дејство његових осталих снага. А ако нападач не би упутио основне снаге кроз међупростор, већ против левог или десног крила дивизиског одбранбеног распореда, онда би он, желећи да изманеврује јак отпор на тим правцима, у процесу боја ипак све више масирао своје снаге кроз међупростор и тиме, опет, постепено стварао рентабилан атомски циљ за браниоца. Није тешко уочити да је главна слабост ове варијанте у томе што превише рачуна на наивност нападача, иако је познато да је нападач у прошлом рату настојао да *максимално искористи међупросторе* у оквиру свога нападачког маневра. Та ће тежња, вероватно, доћи до још већег изражаја у савременим борбеним дејствима, с обзиром на нужност постојања далеко већих међупростора у одбранбеном распореду јединица, али треба рачунати да ће нападач при томе истовремено водити рачуна и о обезбеђењу својих бокова. Поред тога, ако би бранилац користио овај огромни међупростор за свој противманевар, поставило би се и питање зоне сигурности за његове сопствене трупе (2—4 км), те би испало да 4—8 км ширине тог међупростора не би долазили у обзир за вршење атомског удара. Није тешко сагледати да би оваква ширина међупростора озбиљно угрожавала повезаност и чврстину дивизишке одбране у целини, а нарочито у процесу њеног извођења. Због тога се ова концепција не може прихватити као начелна варијанта решења овог проблема. Она би се могла применити у изузетним околностима, на пример, када дивизија изводи одбрану у планинској зони која укључује долину у свом централном делу.

Много чешће се чује таква варијанта структуре одбранбене зоне под којом дивизија изводи одбрану на три одбранбена положаја на фронту ширине 12—20 км и на већој дубини од оне у прошлом рату. Ширина одбранбених рејона батаљона је нешто већа, по 2—3 км, са међупросторима 1—2 км. Отстојања између линија ровова у оквиру одбранбених положаја такође су већа. Ова варијанта је реалнија од прве, јер води рачуна о захтевима не само нуклеарног већ и осталог наоружања, о искуствима прошлог рата и сл.

По моме мишљењу, одбранбена зона дивизије требало би да се као и досада састоји из три одбранбена положаја, с тим што би, по могућности, сви положаји, а главни обавезно, имали развијене све три линије ровова. Отстојање између првог и другог одбранбеног положаја (међуположаја) могло би да буде 3—4 км, између другог и трећег (резервног) 4—5 км, између прве и друге линије ровова до 500 м, а између друге и треће 1.000—1.500 м. Дубина главног положаја износила би око 3 км, а међуположаја и резервног положаја по 1—2 км. Батаљони на главном положају бранили би се, начелно, на фронту ширине око 3 км, са међупросторима до 3 км.⁴⁾ Тако би се, под претпоставком да

⁴⁾ Очеvidно је да ће велики међупростори између батаљона и других јединица претстављати једну од основних слабости браниоцевог борбеног поретка у будућем рату. Поставља се питање ко треба да одговара за одбрану међупростора између батаљона и пукова у оквиру одбране под. По мом мишљењу,

дивизија постројава све батаљоне у пуковима у два ешелона, добила ширина одбранбене зоне око 20 км, рачунајући ту и одбрану међупростора са једним од суседа, а дубина 12—16 км. Овим би се постигла не само велика растреситост борбеног поретка и ефикаснија противатомска заштита, него и неопходно потребни услови за стварање *надмоћности* у току одбранбеног боја на решавајућем месту и у решавајућем моменту. У исто време оваквом структуром зоне постиже се и довољна целина и чврстина одбране. Бранилац ће настојати да онемогући нападачу ефикасно коришћење међупростора (потогово широких од 3 км) организацијом *ватрене заштите*, забрањивањем, осматрањем, извиђањем, постављањем „паучинастих“ застора и другим мерама. Али, несумњиво, тај ће проблем најуспешније решавати онај бранилац чије чете и батаљони у одбрани главног одбранбеног положаја буду испољавали максималну одбранбену упорност схватајући и примењујући *борбу у полукружењу и окружењу* као *нормалан* поступак. Очигледно је да такву упорност у одбрани могу испољавати трупе високих моралних и борбених квалитета. Отуда се намеће потреба да се одбрани *међупростора* убудуће поклања далеко већа пажња него досада.

Отстојања између линија ровова и одбранбених положаја, као и међупростори између јединица у предложеној структури одбранбене зоне, одговарају захтевима нуклеарног и осталог наоружања, као и искуствима прошлог рата. Ако би центар 20 КТ нуклеарне експлозије био у домену прве линије ровова, онда зоном тешких и средњих губитака не би биле захваћене браниочеве снаге бар у трећој линији ровова, и обратно. Али ако би нападач користио нуклеарне ударе мање јачине, рецимо од 5, 10 и 15 КТ (што ће вероватно често чинити), онда би наведена отстојања и растојања још више одговарала са становишта противнуклеарне заштите.

Нападач ће вршити атомску подршку својих снага најчешће на правцу главног удара, у циљу остварења нужне надмоћности, бар на томе правцу, и смањивања густине својих снага и средстава (јер је очевидно да би онако велике густине које су у прошлом рату примењиване на правцу главног удара биле веома осетљиве ако би и бранилац употребио нуклеарна средства). Зато ће нападач настојати да сложени проблем груписања снага на правцу главног удара решава на тај начин што ће атомском подршком свести на минимум коришћење класичне артиљерије (која, као што је познато, највише усложњава груписање с обзиром на потребе њене густине и тешкоће око маскирања). Међутим, нападач ће и у тој ситуацији морати да упути колико-толико својих снага да благовременим коришћењем ефекта нуклеарне експлозије остваре пробој одбране и развију успех. Такође се може рачу-

међупростори никако не смеју бити „ничија земља“, већ се морају начелно укључивати у одбранбене рејоне батаљона или пука. То значи да се батаљонски и пуковски рејони морају начелно додиривати иако делимично неће бити поседнути. За њихову одбрану могли би одговарати: два суседна команданта пб (особито када оба бране мање-више важне рејоне); један командант пб (када брани мање важан рејон), или евентуално кпш кад својим снагама и средствима обезбеђује простор између два пб или командант дивизије између два пп.

нати и с тим да ће и нападач који је добро снабдевен нуклеарним оружјем дејствовати и без нуклеарне подршке на многим правцима (нарочито помоћним), тако да предложена структура одбранбене зоне дивизије одговара и том захтеву. Коначно, у решавању свих тактичких, оперативних и стратешких проблема мора се полазити не само са становишта захтева нуклеарног или само осталог наоружања, већ и са гледишта савремене ратне технике у целини. Ту треба тражити реална решења, тј. најбољи компромис између захтева које постављају *ратна средства у свој свекупности*, полазећи од одређеног квалитета и квантитета људског састава.

Дивизија је у прошлом рату најчешће успевала да развије све три линије ровова (траншеје) у оквиру главног одбранбеног положаја, а на резервном (или на међуположају) само једну. Убудуће, ради што ефикасније противнуклеарне заштите, треба тежити да се изграђују све три линије ровова на сва три одбранбена положаја, с тим да главни одбранбени положај има приоритет, да ровови буду дубљи и да имају земљане покривке дебљине 30—50 см.

Појас обезбеђења дивизије ван непосредног додира са непријатељем добија још већи значај у савременим условима, нарочито због тога: што је потреба заваривања нападача у погледу распореда главних снага дивизије још већа (с обзиром на ватрену моћ нуклеарних средстава); што се још више потенцира нужност активности одбране; што предњи одреди треба да остављају бар део снага који би дејствовао као убачени делови; што се предњи одреди могу потпуно или делимично моторизовати, итд. Због тога би и дубину појаса обезбеђења требало повећати од 10—15 на 15—20 км, на којој би предњи одред (начелно, ојачан пб) дејствовао као и досада по методу задржавајуће одбране, у циљу заваривања нападача.

Тежиште одбране и борбени поредак

У току Другог светског рата дивизија је најчешће постројавала борбени поредак у два ешелона: два пп у одбрани главног положаја или главног и међуположаја, а трећи на резервном одбранбеном положају, намењеном првенствено за извршење противнапада, с тим што је на тежишту одбране обично груписала $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ снага. У светлости савремене технике питање тежишта одбране сваке јединице, па и дивизије, поставља се на нов начин. Иако се сви слажемо у погледу не-одрживости класичног тежишта одбране, ипак неко тежиште мора постојати, јер је досадашња ратна пракса показала да никакво ратно средство није у стању да укине један од основних принципа ратне вештине — потребу обезбеђења у боју (операцији) надмоћности на решавајућем месту и у решавајућем моменту, само се методи реализације тога принципа непрекидно мењају на бази квалитета и квантитета људског састава и ратне технике. Да ли ће се „у савременим условима уместо концентрације (груписања) снага по простору, вршити груписање по времену“? Ако би се прихватила оваква поставка, онда

би испало да је у ранијим ратовима вршено груписање снага само по простору, а да је сада „откриће“ у томе да га треба вршити само по времену, иако је груписање снага и досада вршено и по времену и по простору. Простор и време су стално делујући фактори у процесу груписања снага, чије постојање не може укинути појава никаквог ратног средства, али нова ратна средства и други чиниоци могу мењати њихов међусобни однос и конкретни утицај. Зато сада може бити говора само о томе да ће у груписању снага, у остваривању тежишта борбеног дејства, и даље деловати фактори простор и време, с тим што ће *порасти значај фактора време*, с обзиром на већу растреситост снага уопште у оквиру савремених борбених поредака, па и на тежишту одбране. Ако је у прошлом рату други борбени ешелон дивизије, углавном, распоређиван укупно у једном рејону, на једном од крила или у центру дивизиског борбеног поретка, он ће сада, с обзиром на потребу растреситости, својим распоредом захватати претежан део ширине одбранбене зоне дивизије — по батаљонима са међусобним растојањем 3—4 км. Као што је познато, тежиште одбране дивизије изражава се груписањем снага у одбрани главног положаја и међуположаја и распоредом другог борбеног ешелона (резерве) и осталих дивизиских резерви. Пошто ће други борбени ешелони пукова, пуковске и дивизиске резерве (ПТР, ТР, ПОЗ, итд.), с обзиром на своју величину, и даље бити груписане на једном од крила или у центру дивизиског одбранбеног распореда, то ће њиховим распоредом, а и распоредом батаљона у првој линији, ипак бити изражено тежиште одбране дивизије. Разуме се, ту ће бити мања густина снага него раније, те се баш због тога повећава значај елемента време у остваривању потребне надмоћности на одређеним правцима (рејонима) у процесу одбранбеног боја.

Да ли ће се улога тактичких резерви (батаљонских, пуковских и дивизиских) у будућем рату састојати, углавном, у локализовању продора нападача упорним одбранбеним дејствима са циљем да се створи потребно време оперативним резервама да противударом уз нуклеарну подршку слома нападача, и, у вези с тим, да ли треба ићи на већу или мању јачину тактичких резерви од оних у прошлом рату? По моме мишљењу, требало би тежити стварању што већих резерви свих степена, укључујући ту и тактичке, јер је искуство показало (нарочито у току НОР-а) да је противнападна активност један од основних извора снага успешне одбране. А та противнападна активност ће се вероватно показати као једна од најсигурнијих мера противнуклеарне заштите у извођењу одбранбених дејстава, јер би то нападачу компликовало услове употребе нуклеарних средстава. Према томе, начелно би требало да батаљон има чету у резерви, да у другом ешелону пука буде батаљон, а у другом ешелону пд читав пп. У оквиру борбеног поретка дивизије и даље би постојале: артиљериске групе (ПАГ-ови и ДАГ-ови), ПТР дивизије, ТР и ПОЗ-ови, а ПДР дивизије сачињавао би део другог борбеног ешелона. Већи део ових елемената борбеног поретка дивизије распоређивао би се у рејону резервног положаја, међуположаја, и између њих, али у растреситом распореду. На пример, от-

стојање између артиљерских дивизиона могло би да буде око 2 — 3 км, а између батерија око 1 — 2 км; главнина тб налазила би се у ТР дивизије иза резервног положаја, а један део (до тч) могао би се доделити првом ешелону дивизије ради дејства у својству непокретних ватрених тачака у оквиру ПТЧ и ПТГ, с обзиром на противнуклеарну отпорност тенкова, док би ДБ била на отстојању око 30 км од предњег краја одбране, такође у растреситом распореду.

Изгледа да нуклеарна ратна средства не треба укључивати у формациски састав дивизије и да би било довољно да се дивизија која се брани у нормалним условима подржава овим средствима узимајући притом у обзир захтеве команданта дивизије.⁵⁾

Процена ситуације за организацију одбране

Процена ситуације ће се и убудуће заснивати на процени основних елемената боја (операције), тј. на процени *снага, времена и простора*. Садржина те процене вероватно ће остати иста, али ће се допунити и неким новим елементима. Вероватно ће се суштина правилне процене непријатеља, као и досада, састојати у правилној процени почетка његовог напада, *јачине и маневра* (непосредног и даљег). Бранилац ће почетак или непосредно приближавање напада, као и раније, утврђивати нарочито на основу масирања нападачевих снага и средстава на одређеном правцу. То ће он морати да чини и даље. Вероватно је да ће повећана ваздухопловна активност (извиђачка, а и борба за превласт у ваздуху), појачана извиђачка делатност сувоземних снага, разминирање и сличне мере и убудуће претсказивати почетак напада. Међутим, нападач, да би извршио нуклеарни удар по првом одбранбеном положају дивизије, уз истовремено избегавање сопствених губитака, може каткад да донесе одлуку да помери свој борбени поредак (остављајући мањи застор) за 1—4 км уназад, тако да и то може бити један од *нових признака* почетка његовог напада. Треба рачунати и с тим да ће се нападач понекад одрећи нуклеарних удара по првом одбранбеном положају ради заштите сопствених трупа и из других разлога и извршити их по дубини одбранбене зоне дивизије (по пуковским или дивизиским резервама). Тада он може прећи у *напад* из непосредног додира, обично главним класичним снагама на правцу главног удара, са циљем да брзо искористи резултате нуклеарних удара. Према томе, и нуклеарни удари у дубини могу бити *предзнаци* почетка општег напада.

⁵⁾ Сматра се да би у таквој ситуацији дивизију подржавала једна атомска артиљериска батерија (2 оруђа) која би била распоређена негде иза резервног положаја, са међусобним растојањем између оруђа 5—10 км. Командант дивизије би, свакако, тражио да се нуклеарни удар изврши приликом груписања нападача на полазном положају, по рејону где је груписао претежан део својих „класичних“ снага, затим по нападачевим подилазећим резервама и после губитка главног одбранбеног положаја, приликом груписања нападача за брзи пробој резервног положаја, итд.

У погледу јачине непријатеља нарочито је важно да командант дивизије правилно процени јачину непријатељских тенковских јединица и расположивих нуклеарних средстава, које ће нападач користити као главни ударни маљ, нарочито на основном правцу дејства.

При оцени форме и карактера непријатељског маневра биће нарочито важно да се правилно процени на које ће правце (рејоне) непријатељ усмерити тежиште свога нуклеарног дејства, а где дејства осталих снага, јер се ова два тежишта могу, али и не морају, подударати (главни удар могу изводити слабије снаге подржане претежним делом нуклеарних средстава или свим нуклеарним средствима, док би јаче снаге дејствовале на помоћном, односно помоћним правцима, без подршке нуклеарних средстава).

При процени сопствених снага командант дивизије треба најпре да утврди могућности обезбеђења готовости одбране.⁶⁾

Поред познатог критеријума оцене праваца (који се протежу кроз одбранбену зону), кључних одбранбених објеката и одбранбених положаја, командант дивизије их мора оценити и са противнуклеарне тачке гледишта. Другим речима, треба правилно проценити највероватније циљеве нападачевих нуклеарних удара и, у вези с тим, најцелиходнију варијанту борбеног поретка дивизије и фортификацијског уређења положаја, у циљу што боље противнуклеарне заштите.

Однос снага у целини, по правцима и по родовима мора се и даље ценити, а нарочито однос између нуклеарних средстава и тенковских снага, јер значај тенкова, по свему судећи, неће опасти, с обзиром на њихове могућности коришћења резултата нуклеарних експлозија.

Активност и упорност савремене одбране

Вероватно је да ће противнападна активност, наравно, комбинована са одређеним степеном упорности, убудуће постати још значајнија с обзиром на постојање нуклеарних средстава, повећање ваздушнодесантних снага и других средстава. Тешко је оспоравати да ће и нападна и одбранбена дејства имати динамичнији карактер него у прошлом рату.⁷⁾

⁶⁾ Под појмом „готовост одбране“ требало би разумети готовостседања одбранбене зоне дивизије, као и готовост организације командовања и ватреног система, јер би било штетно ако би се готовост условљавала и степеном фортификацијског уређења одбране, макар и у противнуклеарном смислу. То због тога, што је карактер савремених борбених дејстава изразито маневарски и што командант дивизије мора осудно бранити додељену зону ако је добио такав задатак, без обзира колико је успео да је фортификацијски уреди до почетка непријатељског напада.

⁷⁾ Енгелс је писао: „Одбрана не сме да буде пасивна, она треба да тражи своју снагу у покретљивости и да свуда где је то згодно дејствује офанзивно“. Друг Тито је још 1942 рекао: „Нашом народном војском мора преовлађавати искључиво офанзивни дух, не само у офанзиви, већ и у дефанзиви“. Исту мисао срећемо и код Мао Це Тунга: „Само активна дефанзива је истинита одбрана, бранити да би се нападало и напредовало. Само најлуђи и највећи фантасти су присталице пасивне одбране“. Одбране у Народноослободилачком рату, посебно

Вероватно је да ће главни носилац дивизиске противнападне активности, као и у прошлом рату, бити њен други борбени ешелон (резерва), али треба напоменути да је успех дивизиског противнапада у прошлом рату, пре свега, зависио од резултата дејства првог ешелона. Мислим да се тај чинилац сада још више потенцира и да ће се од снага првог борбеног ешелона дивизије тражити још виши степен упорности у одбрани. Нарочито батаљони у одбрани главног одбранбеног положаја морају бити спремни на извођење борбе у полуокружењу и окружењу. Такво држање батаљона у одбрани главног дивизиског одбранбеног положаја отежавало би нападачевим снагама да у току извођења свога нападног маневра искоришћавају у потребној мери резултате атомских удара и међупросторе у борбеном поретку дивизије, с једне, и стварало потребне услове за припрему и извођење дивизиског противнапада, с друге стране. На питање да ли је целисходно да други борбени ешелони дивизије буду првенствено намењени за извођење противнапада, као у прошлом рату, или за одбрану резервног положаја (евентуално међуположаја), могло би се одговорити да је боље прво решење, али то, разуме се, никако не значи да противнапад треба изводити по сваку цену, јер ће нека ситуација безусловно захтевати да се други ешелон употреби одбранбено. На пример, ако је нападач изразито надмоћан у погледу нуклеарних средстава, ако су неповољни резултати дејства првог борбеног ешелона или суседа, ако није извршена солидна припрема противнапада или се други борбени ешелон дивизије и остале резерве налазе пред озбиљном опасношћу да ће у току покрета ка линији за извођење противнапада бити подвргнути атомским ударима, и сл. Исто тако, циљ противнапада не мора увек да буде, као што се често поставља: „успоставити предњи крај одбране дивизије“ (мада и такав циљ може одговарати, нарочито онда када се противнапад изводи уз нуклеарну подршку). Циљеви противнапада могу бити веома различити, на пример:

— повратити само један или више кључних одбранбених објеката у оквиру главног одбранбеног положаја или међуположаја, који су од интереса за одбрану дивизије у целини, и деблокирати неку од окружених јединица;

— повратити изгубљени међуположај;

— главним снагама чврсто држати кључне ослонце на резервном положају, а извршити противнапад само делом снага у циљу по-

одбране дивизија, одликовале су се изразитом активношћу. У томе су нарочито карактеристичне одбране 6 личке, 4 и 5 крајишке и 7 баниске у тзв. Четвртој офанзиви. Бранећи се на фронту ширине око 80 км (Плитвичка Језера, Д. Лапац) 6 дивизија је, у току двадесетодневних одбранбених борби у јануару и фебруару 1943, извела 60 противнапада снагама јачине од чете до три батаљона. Благодарношћу, у првом реду, таквој активности, она је сломила напад читавог италијанског корпуса и поразила његову дивизију „Сасари“ у Лапачкој Долини. (Тада је убијено и заробљено преко 2.000 војника и официра и заплењена сва тешка техника.) Одличне резултате у својој противнападној активности постигале су и остале наше дивизије.

моћи првом ешелону дивизије да организовано поседне резервни положај и продужи одбрану на њему, итд.

У прошлом рату се показало да је *почетак благовременог померања другог борбеног ешелона и других снага предвиђених за учешће у противнападу* (ТР, ПТР, итд.) ка одговарајућим рејонима дејства био веома значајан за успех противнапада. Његова важност је данас још већа, јер командант дивизије може *благовременим* покретањем снага које ће учествовати у противнападу у *растреситом* распореду, али са тенденцијом њиховог масирања у рејону тако блиском нападачевим трупима да искључује његове нуклеарне ударе (ради сопствене заштите), успети да отпочне противнапад у правом моменту, а да истовремено избегне нападачеве ударе, вршећи груписање снага у циљу стварања потребне надмоћности на решавајућем месту. Иако ће, изгледа, други борбени ешелон дивизије и даље често остати главни носилац њене противнападне активности, командант дивизије ће тежити да искористи све могућности сваког од елемената борбеног поретка и за ту сврху.⁸⁾

Први ешелон дивизије, својим батаљонским и пуковским резервама и скидањем снага са „мирнијих“ делова фронта, такође треба да испољи максималну активност, нарочито у спречавању нападача да после извршених атомских удара користи међупросторе и створене бреше за дејство својих класичних снага. Уосталом, оваквим дејством батаљонских и пуковских резерви и спремношћу батаљона прве линије да се бију у полуокружењу и окружењу, поред запречавања, осматрања, извиђања, „паучинастог“ поседања и ватрене заштите међупростора, решаваће се у исто време и проблем међупростора. Остављање минималних снага за извођење одбранбених дејстава и прикупљање што јачих снага за учешће у противнападу дивизије биће, као и досада, један од основних услова за његов успех.

Читаво разматрање поменутих проблема у овоме чланку углавном се односи на ситуацију када пд организује и изводи отсудну одбрану на тежишту одбране и на маневарском земљишту. Разумљиво је да одбрана пд у другим условима (задржавајућа одбрана, одбрана на помоћном правцу, одбрана на тешко пролазном земљишту и сл.) има извесне специфичности које условљавају одговарајуће разлике у решавању датих питања.

⁸⁾ Ако дивизија, на пример, организује одбрану са појасом обезбеђења и ПО, онда командант дивизије треба да посвети велику пажњу да ПО максимално искористи могућности задржавајуће одбране у једној тако дубокој зони (15—25 км), са циљем да се непријатељ што више открије у периоду свога подилажења и да му се нанесе што већи губици. А да би омогућио што већу активност одбране, откривао и уништавао непријатељска нуклеарна средства, командант дивизије у таквој ситуацији треба да остави мањи или већи део или читав ПО да у улози убачених јединица дејствује у позадини нападача.